ВСІ СВЯТІ ЗЕМЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА НОВОМУЧЕНИКИ ХХ СТОЛІТТЯ, ЯКІ ЗА ХРИСТА, ПРАВОСЛАВНУ ВІРУ І УКРАЇНУ ПОСТРАЖДАЛИ

Віктор Бедь
єпископ Мукачівський і Карпатський
Православної Церкви України
доктор богословських наук, доктор юридичних наук
професор, академік

м. Ужгород, 22 червня 2025 р.

Пам’ять Всіх святих Землі Української, а також новомучеників та сповідників, які в Україні та в інших землях у ХХ столітті за Христа і православну віру постраждали (перехідне святкування) звершується щороку у другу неділю після П’ятидесятниці

✓ Українська земля — це земля святих.

Тут, протягом століть, просіяли праведники, мученики, ісповідники, преподобні, святителі й благовірні правителі, які служили Богові та своєму народові. Вони дотримувалися Заповідей Божих, зберігали віру Православну, віддавали себе на жертовне служіння за Христа, за Українську Церкву, за свій народ і за державну незалежність України.

Святі нашої землі — це не лише частина небесного воїнства, але й духовна основа національного буття. Їхній подвиг живий у пам’яті Церкви, бо вони з'єднують небо й землю, вічність і історію. Їхній приклад — це джерело сили для нашого народу в добу війни, страждань і національного відродження.

Українських святих — безліч: їхніх імен не злічити, і всіх не охопити в одному огляді. Тому тут зупинимося лише на тих, чий приклад особливо промовисто свідчить про духовну висоту, жертовність і неперервність святості в історії Української Церкви, Української Держави та Українського Народу.

✓ Апостольський і ранньохристиянський період

Святий апостол український Андрій Первозваний (бл. 6 р. до н. е. – бл. 60–70 р. н. е.) — за церковним переданням та історико-церковними джерелами, благословив давні українські землі Скіфії та київські гори, пророкуючи духовну славу майбутньої столиці Русі-України.

Скіфські святі святителі та мученики — ієрархи, богослови та християни ранньої Скіфської єпархії (кінець I – середина IX століть), які стали першими свідками Христа на землях Північного Причорномор’я, Нижнього Подунав’я та Надчорноморської Сарматії. З-поміж них особливо відомий святий Садок (лат. Sadoc, грец. Σαδώκ) — єпископ Скіфії Малої у IV столітті (Scythia Minor — римська провінція, що охоплювала території сучасної Південної України, Румунії та Болгарії). Його мученицька смерть засвідчує наявність давньої церковної організації та активного християнського життя на теренах праукраїнських земель задовго до Хрещення Русі.

Також до цього ряду належать численні скіфські ієрархи й богослови — учасники перших семи Вселенських Соборів (325–787 рр.), які засвідчили присутність українських земель у вселенській церковній історії. Всі вони — святі Скіфського та Сарматсько-Руського періоду — належать до перших відомих святих Української Церкви.

✓ IX століття

Святий блаженний князь Оскольд (†882), Великий князь (каган) Київський з правлячої династії Кия, — був охрещений у Константинопольській Православній Церкві, у місті Константинополі, після успішного військового походу на Східну частину Римської імперії влітку 860 року, здійсненого в інтересах захисту Держави Русі.

Саме за його правління, згідно з історико-церковними джерелами, у 860–862 рр. було засновано Українську (Руську) Церкву з центром митрополії у Києві, яка отримала широкі помісні права внутрішнього самоуправління в межах Вселенського Православ'я.

Святий Оскольд став першим християнським правителем Русі, який публічно прийняв хрещення і започаткував християнську державну політику, закладаючи підвалини майбутньої християнської Русі-України. Він загинув мученицькою смертю за вірність Христу, ставши не лише державним і військовим лідером, але й церковним і духовним будівничим Української Церкви.

- **Важливо розуміти, що Київська митрополія** — це адміністративний центр церковного управління, а не сама Помісна Церква. Тому коректним і історично точним є вживання назви Українська (Руська) Церква з уточненням: з центром митрополії у Києві. Саме під цією назвою — Руська Церква — вона була проголошена в 860–862 роках і внесена до диптиху Константинопольської Православної Церкви як самоуправна помісна Церква у складі Вселенського Православ'я.

✓ X століття

Свята рівноапостольна княгиня Ольга († 969), Велика княгиня Київська — продовжувачка християнських традицій на київському престолі Русі. Прийнявши святе хрещення у Христовій Церкві в Константинополі, вона розвивала духовну традицію християнізації державного життя. Її правління вирізнялося мудрістю, державною далекоглядністю, підтримкою церковної місії та закладенням інституційних підвалин державного й церковного устрою Русі. Княгиня Ольга підготувала духовний та політичний ґрунт для подальшого масштабного церковного будівництва, яке звершив її онук — святий князь Володимир.

Святий рівноапостольний князь Володимир († 1015), Великий князь Київський — охрестившись сам у Херсонесі (Корсуні), 988 року проголосив християнство загальнодержавною релігією Русі-України. Його правління стало переломним етапом у переході держави до християнської цивілізації, розгортанні церковного життя, подальшому утвердженні Української Церкви з центром митрополії у Києві та поширенні Євангелія серед народу. Як хреститель Русі, святий Володимир увійшов в історію як державник і подвижник віри, зміцнюючи духовну єдність українського народу.

✓ XI–XIII століття

Преподобні отці Києво-Печерські — преподобні Антоній († 1073), Феодосій († 1074) та інші подвижники Києво-Печерської лаври стали основоположниками організованого чернецтва на Русі. Їхня духовна школа, заснована на афонських традиціях, дала могутній поштовх до розвитку монашого життя, богослов'я, церковної науки, освіти та місіонерства. Києво-Печерська обитель перетворилася на головний осередок духовного життя Русі-України, джерело просвітництва і святого подвижництва, а згодом — на духовний символ Української Церкви та Держави України.

Преподобний Нестор Літописець († після 1114) — учень печерських отців, літописець, автор «Повісті минулих літ» — першого системного історичного твору Русі-України, в якому відображено християнське бачення історії та спасительної місії Русі в Божому Промислі. Його житіє увійшло до Києво-Печерського патерика і стало духовним зразком служіння істині через слово і пам'ять.

➢ Святителі-українці

Святитель Іларіон, Митрополит Київський († після 1055) — перший відомий за писемними джерелами митрополит-українець, обраний і висвячений на Київський митрополичий престол Собором єпископів Української Церкви орієнтовно у 1051 році за правління святого благовірного князя Ярослава Мудрого (†1054). Його обрання стало визначним кроком на шляху до церковної самостійності Русі-України. Святитель Іларіон — автор глибокого богословського твору «Слово про Закон і Благодать», у якому утверджував духовну ідентичність, національну самобутність і богословську зрілість Української Церкви у межах Вселенського Православ'я.

Святитель Іоан II, Митрополит Київський († 1089) — продовжувач справи церковного устрою, відомий як ревний архипастир, що сприяв укріпленню духовного життя, розвитку літургійної традиції та поширенню церковної адміністрації на теренах Русі.

Святитель Климент Смолятич, Митрополит Київський († після 1155) — обраний Собором Української Церкви у 1147 році за підтримки Великого князя Київського Ізяслава Мстиславича. Українець за походженням, глибокий богослов і філософ, він був переконаним захисником ідеї автокефалії. Його обрання без санкції Константинопольського патріархату викликало спротив, однак засвідчило рішуче прагнення Української Церкви до незалежності та утвердження власної еклезіологічної традиції.

➢ Мученики Чернігівські та Переяславські

У період монголо-татарської навали на Русь (1237–1240) загинули численні подвижники, священнослужителі та миряни — як у бою, так і як мученики за віру Христову.

Священномученик Іларіон, єпископ Переяславський († 1239) — загинув під час оборони міста, вірно виконуючи пастирський обов'язок до останнього подиху.

Чернігівські мученики — імена багатьох із них не збереглися, однак у церковному переданні вони вшановуються як святі захисники віри, які не зреклися Христа і своєї Батьківщини навіть перед обличчям неминучої смерті.

✓ XIV–XVII століття

Святитель Іоан, Митрополит Київський і Галицький († орієнтовно після 1461 р.) — святитель і подвижник Української Православної Церкви, який ніс архіпастирське служіння у драматичний період політичної нестабільності, міжусобної боротьби, зовнішнього тиску католицизму та уніатських впливів. Його служіння припало на час, коли московська церковна влада — в односторонньому порядку й протиправно — проголосила відокремлення від Києва, створивши паралельну юрисдикцію, не визнану Вселенським Православ'ям.

Святитель Іоан залишився вірним Вселенському Православ'ю, Українській Церкві з центром митрополії у Києві, українському народові та історичній традиції духовної єдності Київської Русі–України. Він до останнього зберіг канонічну єдність зі Вселенським патріархатом і захищав право українського народу на власну духовну, культурну й церковну самобутність.

- **Історична довідка:**

Найімовірніше, йдеться про Святителя Іоана (1458–1461), який після смерті Митрополита Ісидора став останнім загальновизнаним Київським Митрополитом, поставленим від Константинопольського Патріархату для Русі-України. У 1461 році внаслідок політичного тиску з боку Москви та внутрішньої дестабілізації його було усунуто з кафедри, після чого ім'я його зникає з джерел. Імовірно, він завершив життя у молитві та вигнанні, залишаючись вірним служінню Правді Христовій.

Преподобний Паїсій Величковський (21 грудня 1722, Полтава — 15 листопада 1794) — великий оновлювач чернечого життя і старчества в Україні та всьому православному світі. Родом із Полтавщини, отримав духовну освіту в Києво-Могилянській колегії, згодом подвизався на Афоні та у Молдові. Він перекладав з грецької твори святих отців, відновлював автентичну традицію Ісихазму та справжнього духовного керівництва. Його учні стали духовними вчителями для багатьох поколінь ченців і мирян у слов'янських землях.

Преподобний Паїсій був не лише духовним світильником, але й важливим ланцюгом у збереженні богословської спадщини, що бере початок ще від Печерських подвижників.

Святий благовірний гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний (близько 1582, Кульчиці — 20 квітня 1622, Київ) — видатний державник, полководець і оборонець Православної віри в період загрози духовного поневолення. Гетьман Війська Запорозького, він був провідником національного пробудження та духовного відродження України. У 1620 році, за його ініціативи й підтримки козацтва, відбулося відновлення православної ієрархії Української Церкви — через рукоположення єпископів Антіохійським Патріархом Теофаном III.

Цей крок став доленосним для збереження канонічної спадкоємності та самобутності Української Церкви після Брестської унії 1596 року. Гетьман Сагайдачний був також меценатом Київської братської школи, покровителем книгодрукування, вірним сином Церкви і нації, який пожертвував себе в обороні духовної свободи українського народу.

Усі ці святі постаті стали носіями духовної єдності, вірності Христу, Українській Церкві та українському народу у найтяжчі історичні періоди. Їхнє служіння зміцнило не лише Церкву, але й національну ідентичність, державницьке мислення та неперервність української історії — як земної, так і спасительної.

Святитель Петро Могила (21 грудня 1596, Сучава — 1 січня 1647, Київ) — Митрополит Київський, Галицький і всієї Русі, Предстоятель Української Православної Церкви з центром митрополії у Києві (1633 – 1647), Екзарх Вселенського (Константинопольського) Патріарха в Україні, визначний церковний реформатор, богослов, просвітитель, письменник і державний діяч.

У період конфесійного роздвоєння та політичного тиску в Речі Посполитій відновив канонічний статус Української Православної Церкви з центром митрополії у Києві, добився її офіційного визнання від польської влади, укріпив єдність із Вселенським патріархатом. Його діяльність ознаменувалася глибокою церковною, освітньою й духовною реформою, яка заклала основу для богословського та культурного відродження Української Церкви.

Заснував Києво-Братську колегію (майбутню Києво-Могилянську академію), відновив низку святинь (зокрема, Софійський собор у Києві), запровадив богословську освіту й друк українською та церковнослов'янською мовами. Автор «Православного сповідання віри» — офіційного богословського документу, затвердженого Східними патріархами.

Шанується як святитель, захисник і відновлювач Української Церкви, який у складну добу міжконфесійної боротьби та колоніального тиску утвердив духовну тяглість, канонічну ідентичність і просвітницьку місію Православ'я в Україні.

- ✓ **XVIII–XIX століття**

У добу імперського і колоніального поневолення, спричиненого насильницьким розділенням української нації та історичної Держави Русі-України, що було остаточно закріплено у результаті тристороннього поділу Речі Посполитої (1772, 1793, 1795), українські землі опинилися під владою чужих імперій. Центральна, Східна та Південна Україна були окуповані Російською імперією, а Галичина, Буковина та Закарпаття — Австрійською імперією (згодом — Австро-Угорщиною після 1867 р.).

У цих умовах втрати державності, насильницької денаціоналізації, церковного тиску, заборон рідної мови й культури, Господь зводив на українських землях праведників, святителів, мучеників і старців. Їхнє життя і служіння стали духовним щитом для нації, а їх подвижництво — опорою для майбутніх поколінь, які зберегли вірність Христу, канонічній Українській Церкві, українському народу та земній Вітчизні — Україні.

Серед них, поряд із багатьма іншими, найперше слід згадати таких святих і подвижників:

Святитель Йосип Стояка († 1710) — архиєпископ Мараморошський (Закарпаття), який відмовився зректися Православ'я та прийняти унію. За це був гонимий, неодноразово ув'язнений і помер мученицькою смертю. Його подвиг став символом незламності православної віри на теренах Карпатської України.

Святитель Досифей Федорович († 1733) — архиєпископ Мараморошський (Закарпаття), який відмовився зректися Православ'я та прийняти унію. У період, коли Закарпаття перебувало під владою Габсбурзької монархії, він зазнав жорстоких переслідувань з боку австрійської та угорської адміністрації, які діяли за доносами й нацьковуванням греко-католицької (уніатської) та латинської католицької ієрархії, що прагнули остаточно викорінити Православ'я на цих землях.

Святитель у черговий раз був заарештований, підданий тортурам і ув'язнений у Хустському замку, де після жорстокого побиття мученицьки помер. Його смерть стала свідченням духовної незламності, вірності істинному православному сповіданню та жертовного захисту української церковної ідентичності в умовах політичного й конфесійного гноблення.

Святитель Іоасаф Горленко, митрополит Бєлгородський (1705, Прилуки — 10 грудня 1754, Грайворон) — український архипастир, випускник Києво-Могилянської академії, відомий своєю святістю, пастирською ревністю та чудотворною молитвою. Його нетлінне тіло стало свідченням благодатного життя.

Святитель Арсеній Мацеєвич (1697, Полтавщина — 28 лютого 1772, Таллінн) — митрополит Ростовський, український ієрарх, який відкрито виступив проти втручання світської влади в церковне життя. За протест проти секуляризації монастирського майна був позбавлений сану й довічно ув'язнений. Увійшов до історії як захисник прав Церкви і мученик за церковну свободу.

Преподобний Серафим Саровський (1759, Курськ — 1833, Саров) — духовний старець і подвижник, який мав глибокий вплив на православне середовище в Україні. Його вчення про покаяння, мир і внутрішнє оновлення було поширене серед українських ченців, особливо в Подніпров'ї та на Слобожанщині.

Митрополит Євгеній Гакман (1793, Василів — 1873, Чернівці) — перший митрополит Чернівецький і Буковинський, засновник православної церковної автономії на Буковині. Розбудував духовну освіту, заснував семінарію, збудував кафедральний собор у Чернівцях. Хоч і не канонізований, шанується як праведний архипастир, який зберіг православну віру та українську ідентичність у складних умовах австрійського панування.

Преподобний Олексій Кабалюк (12 вересня 1877, с. Ясіня — 2 грудня 1947, м. Мукачево) — сповідник віри, чернець і місіонер, подвижник Карпатського краю, який став головним організатором повернення Закарпаття до Православ'я на початку XX століття. У часи релігійного й національного гноблення з боку австро-угорської окупаційної влади він очолив рух за відновлення єдності з канонічним Православ'ям, за що зазнав арештів, переслідувань і ув'язнення. Незважаючи на утиски, залишився вірним своєму покликанню та Церкві Христовій.

Священномученик Максим Сандович (1 лютого 1886, с. Ждиня, Лемківщина — 6 вересня 1914, м. Сянік) — священик, місіонер і мученик за віру Христову. За вірність Православній Церкві та проповідь серед лемківського населення, зазнав переслідувань від австро-угорської влади за підтримки уніатської ієрархії. У 1914 році, без суду, був розстріляний

австрійськими солдатами у тюремному дворі в Сяніку. Його мученицька смерть стала одним із перших кривавих сигналів переслідування Православної Церкви у XX столітті.

Преподобний Амфілохій Почаївський (10 грудня 1894, с. Мала Іловиця, Тернопільщина — 1 січня 1971, Почаїв) — старець, чудотворець і духовний захисник православного народу в умовах московського комуністично-радянського окупаційного режиму та безбожництва, що переслідував Церкву Христову в Україні. Преподобний Амфілохій мав дар зцілення тілесних і душевних недуг, прозорливості та духовного керівництва. Його життя стало прикладом жертовності, глибокої віри, любові до стражденного народу та незламної вірності Православ'ю.

Преподобний Іов Кундря (1902, с. Великі Лучки — 1985, м. Мукачево) — подвижник, духівник і молитвеник, безпосередній спадкоємець духовної традиції преподобного Олексія Кабалюка. У складні часи московського комуністично-радянського окупаційного та атеїстичного режиму, він не зламався під тиском репресивної системи, залишаючись вірним Православній Церкві, духовному служінню та своєму українському народові. Його життя було прикладом стійкої віри, смирення і жертовної молитви, що єднала серця людей із Богом.

- **Подвижники сходу, півдня і кримських скитів**

У Святогірській лаврі, яка вже в XIX столітті стала духовним центром Донеччини та Слобожанщини, подвизалися численні старці й ченці, чиї імена залишилися невідомими, але пам'ять про них жива в народі. Вони утверджували православну віру серед простого люду, долаючи духовну спустошеність, принесену колонізацією й секуляризацією.

На півдні України — в Криму, на Причорномор'ї та запорізькому степу — діяли православні скити, зокрема в Інкерманських печерах і біля Севастополя, де грецькі, українські та волоські ченці зберігали традицію Ісихазму, Афонського уставу та літургійного життя.

- **Узагальнення**

Святі й праведники XVIII–XIX століть — від Прилук і Полтави до Чернівців і Мукачевого, від Святогір'я і Лемківщини до Кримських скитів — стали носіями живої віри, духовної стійкості та вірності Українській Церкві. Через їхнє подвижництво й молитву збереглася не лише канонічна тяглість Церкви, а й моральна, культурна та національна гідність українського народу. Вони стали вогнями духовної пам'яті — тими, що горять тихо, але не згасають.

✓ XX століття — доба святих новомучеників

Священномученик Олексій Дородніцин (2 листопада 1859, с. Успенське, Слов'яносербський повіт, Катеринославська губернія — січень 1919, Київ) — архиєпископ Володимирський і Суздальський, який долучився до автокефального українського церковного руху в 1917–1918 роках. Голова Всеукраїнської Православної Церковної Ради, один із ініціаторів створення Української Автокефальної Православної Церкви. За свою проукраїнську і автокефальну позицію був заборонений у священнослужінні новообраним Московським Патріархом Тихоном Белавіним на початку січня 1918 року.

У січні 1919 року був заарештований у Києві московським комуністично-радянським окупаційним режимом і страчений без суду й слідства.

Відзначається як духовно твердий, канонічно свідомий і патріотично налаштований ієрарх, що поєднав вірність Христу й Церкві з самовідданим служінням українському народові. Шанується як священномученик у складі Собору новомучеників Української Автокефальної Православної Церкви XX століття.

Священномученик Агапіт Вишневський (28 липня 1867, Волинь — січень 1923, Катеринослав / нині Дніпро) — архиєпископ Катеринославський і Маріупольський, член Всеукраїнської Православної Церковної Ради, один із ініціаторів створення Української Автокефальної Православної Церкви. Брав участь у формуванні першого Священного Синоду УАПЦ (що офіційно іменувався «Святий Всеукраїнський Православний Синод») у 1919 році.

Заарештований органами НКВС у 1922 році, засуджений і ув'язнений московським комуністично-радянським окупаційним режимом, помер за нез'ясованих обставин у січні 1923 року в тюрмі в Катеринославі.

Шанується як послідовний церковний діяч, ревний ієрарх і вірний сповідник української автокефалії, чия мученицька смерть засвідчила жертовну вірність Церкві Христовій та українському народу в умовах переслідувань тоталітарного режиму.

Святитель священномученик Василь Липківський (07.09.1864 – 27.11.1937) — Митрополит Київський і всієї України, перший Митрополит і Предстоятель відновленої Української Автокефальної Православної Церкви у першій половині XX століття. Як провідник духовного відродження українського народу та організатор автокефального церковного руху, він відкрито сповідував вірність Христу, Українській Церкві, українському народові та ідеї відновлення незалежної Української державності.

27 листопада 1937 року він був страчений у Києві за вироком московського комуністично-радянського окупаційного та безбожного режиму Союзу РСР. Його мученицька смерть стала символом жертовної вірності в добу тотального терору, а образ — іконою незламності духу українського православного архієрея.

- **У підсумку:**

Собор новомучеників і сповідників Православної Церкви в Україні XX століття — це тисячі єпископів, священників, ченців, черниць і мирян, які були репресовані, закатовані, страчені або загинули у вірі Христовій, вірності своєму українському народу та Українській Вітчизні внаслідок переслідувань московським комуністично-радянським безбожним режимом або іншими окупаційними системами, що діяли на українських землях. Більшість із них постраждали без суду або за сфальсифікованими обвинуваченнями — у тюрмах, концтаборах, на засланнях, у карцерах, підвалах або штучно створених смертельних ситуаціях, спланованих спецслужбами тоталітарних і антилюдських режимів.

Їхній подвиг — це жертва правди і любові до Христа, вірності Українській Церкві, своєму народові й духовній свободі, принесена в умовах жорстокого тоталітарного терору, релігійного гноблення та політичних окупацій і анексій українських земель.

✓ Почитаємі праведники, сповідники та провідники Українського Православ'я у XX столітті

Серед багатьох архипастирів, богословів, діячів Церкви та національного духу, які не були офіційно канонізовані, але залишили глибокий слід у житті Православної Церкви в Україні й духовній історії нашого народу, особливе місце займають постаті, що стали знаками незламної віри, жертовного служіння, канонічної й національної свідомості. Вони були провідниками у важкі часи розділення, війни, окупацій, політичних репресій і церковної боротьби за автокефалію. Їх шанують як праведників, сповідників, духовних батьків і будівничих Української Церкви у XX столітті.

Хоча ці постаті ще не були формально прославлені в ликах святих, в народній пам'яті, церковному середовищі та богословській спадщині вони вже займають місце серед духовних героїв нашої доби — поруч із святителями й новомучениками.

- **До них, передусім, належать:**

Митрополит Варшавський і всієї Польщі, Патріарх України (за рішенням Собору УАПЦ 1944 р.) Діонісій Валединський (4 травня 1876, м. Муром — †15 березня 1960, м. Варшава) — Першоієрарх Польської Автокефальної Православної Церкви (27 лютого 1923 – 15 березня 1960), визначний каноніст, богослов і церковний дипломат, який відіграв одну з ключових ролей у становленні та підтримці Української Автокефальної Православної Церкви у XX столітті.

Брав участь у формуванні першого Священного Синоду УАПЦ (що офіційно іменувався «Святий Всеукраїнський Православний Синод») у 1919 році.

У 1942 році благословив і сприяв висвяті єпископів для Другого відродження Української Автокефальної Православної Церкви (1942–1944 рр.) — на тимчасово окупованих нацистсько-німецькими військами українських територіях. Завдяки його канонічному рішенню була відновлена церковна ієрархія УАПЦ, збережено спадкоємність апостольського рукоположення та закладено основу для українського церковного життя в умовах жорсткого тиску з усіх сторін у роки Другої світової війни.

Після Другої світової війни за цю та іншу церковну позицію був репресований польським комуністичним режимом і перебував під домашнім арештом у Варшаві, залишаючись формальним Першоієрархом Польської Автокефальної Православної Церкви до самої смерті.

Шанується як духовний покровитель, канонічний захисник і правдивий Предстоятель Церкви, який своєю церковною мужністю та далекоглядністю забезпечив єдність віри, церковну тяглість і підтримку автокефального церковного руху в Україні.

Митрополит Полікарп Сікорський (2 липня 1875, с. Зеленьки, Потоцька волость, Канівський повіт, Київська губернія, Україна під окупацією Російської імперії — 22 жовтня 1953, Ольне-су-Буа біля Парижа, Франція) — Першоієрарх Української Автокефальної Православної Церкви Другого відродження в роки Другої світової війни та в повоєнний період (1942–1953).

Після вимушеної еміграції до Європи в 1944 році, до кінця свого життя залишався духовним лідером української еміграції, продовжуючи розбудову УАПЦ на теренах Західної Європи, Північної Америки та світової української діаспори.

Шанується як послідовний захисник церковної тяглості, духовної гідності та автокефального устрою Української Церкви, який залишився вірним Христу, Церкві та своєму народові навіть у вигнанні.

Патріарх Мстислав Скрипник (10 квітня 1898, м. Полтава — †11 червня 1993, м. Ґрінвелл, США) — Патріарх Київський і всієї України, Предстоятель Української Автокефальної Православної Церкви (6 червня 1990 — 11 червня 1993), перший після проголошення відновлення незалежності України.

Архиєрей, державний діяч, ветеран Армії Української Народної Республіки, дипломат, який втілив у своєму служінні єдність Церкви, українського народу та державницького ідеалу. Був одним із провідників українського автокефального православ'я в діаспорі упродовж десятиліть, а в 1990-х роках повернувся до активного церковного життя в Україні, ставши знаковою фігурою духовного пробудження та символом відродження національної Церкви.

Шанується як духовний отець українського автокефального православ'я XX століття, що об'єднав у собі канонічну свідомість, пастирську жертовність і глибоку любов до України.

Митрополит Іларіон Огієнко (14 січня 1882, смт Брусилів, Київська губернія, Україна під окупацією Російської імперії — 29 березня 1972, Вінніпег, Манітоба, Канада) — визначний український православний богослов, філолог, історик, державний і церковний діяч, митрополит Вінніпезький і всієї Канади (УАПЦ у діаспорі).

Перекладач Святого Письма, богослужбових текстів і літургійних книг українською мовою, системний розробник української православної термінології та літургійної традиції. Як церковний архіпастир і вчений, став засновником української православної богословської школи в діаспорі, невтомним просвітителем і духовним наставником українців за межами Батьківщини.

У роки еміграції залишився вірним Православ'ю, національній ідентичності та ідеї незалежної Української Церкви і Держави України. Шанується як один із найавторитетніших духовних і наукових провідників Українського Православ'я у XX столітті, який поєднав пастирське служіння, академічну глибину та жертовну любов до рідного народу.

- **Пам'ять**

Усі ці постаті, поряд із численними іншими українськими достойниками, — духовні символи Української Церкви, Української Нації та Української Держави XX століття. Хоча вони й не були формально прославлені в лику святих, проте увійшли в живу історію Церкви як праведники, сповідники, духовні провідники і хранителі віри, національного духу та канонічної тяглості.

Їхні імена гідні соборного церковного визнання та молитовного вшанування — як сьогоднішнім поколінням, так і прийдешніми. Бо саме через їхню жертовність, вірність Христу, служіння Церкві та любов до свого народу була збережена правдива спадкоємність

Українського Православ’я в буремному XX столітті, і ця жива пам’ять про них є частиною духовного фундаменту нашої церковної і національної ідентичності.

✓ XXI століття — час мучеництва і воскресіння

У новітню добу Православна Церква України вже має своїх перших героїв віри часів російсько-української війни — капеланів, ієреїв, монахів, мирян і вірних воїнів, які загинули внаслідок обстрілів, катувань, переслідувань чи свідомого свідчення віри на лінії фронту і в окупації. Їхні імена поступово відкриваються, зберігаються в пам’яті парафій, громад і родин — і вже сьогодні звучать у молитвах Церкви як імена живої жертви та незламного духу.

Вони — сучасні свідки воскреслого Христа в умовах війни, які творять нову сторінку мучеництва і святості на українській землі, заповідаючи, що Правда, Віра і Свобода не можуть бути вбиті.

✓ Джерельна база

Статтю складено на підставі відкритих джерел, доступних в інтернеті, із залученням загальновідомих історичних, церковних, біографічних, а також власних авторських дослідницьких матеріалів, опрацьованих у формі аналітичного узагальнення.